

XVII

Euskarazko tokiko hedabideen balio dokumentalaz

Joxe Rojas

Topagunearen Hedabide Saileko sustatzailea
Promotor del Departamento de Medios de Comunicación de Topagunea

Laburpena: Topagunea Euskara Elkartearen Federazioaren bazkide diren euskarazko tokiko hedabideen egoeraren berri ematen du egileak ondorengo lerroetan. Azken urteotan balio dokumental, historiko eta soziolinguistikoko handiko fondoa sortu dute hedabide horiek, tratamendu dokumental egokia jaso ezean galtzeko arriskua duena. Tratamendu horren nondik norakoak, hala ere, euren irismenetik kanpo geratzen dira, lan handiegia baita eremu urriko hedabideentzat.

Resumen: En las páginas siguientes, el autor nos informa de cuál es la situación que viven los medios de comunicación locales que forman parte de la Federación de Asociaciones de Euskara Topagunea. Durante los últimos años, han ido creando un fondo de gran valor documental, histórico y sociolingüístico, que corre el riesgo de perderse si no recibe un tratamiento documental adecuado. Se trata, sin embargo, de un trabajo de gran envergadura, que queda fuera del alcance de este tipo de medios de ámbito reducido.

Komunikabideetako dokumentazioaren inguruko jardunaldien berri izan bezain pronto, hantxe egon behar genuela erabaki genuen Topagunea Euskara Elkartearen Federazioaren Hedabide Sailean. Federazioaren zein haren bazkide diren euskarazko tokiko hedabideen aspaldiko kezka da ekoizten den informazioaren tratamendu dokumentala. Saiakerak ere egin izan ditugu alor horretako beharrei erantzuteko, baina, tamalez, orain arte ez dugu asmatu erantzun egokia aurkitzen.

Tokiko hedabideok balio dokumental handia izan dezaketela iruditzen zaigu, eta seguru gaude dokumentazioaren alorreko adituentzat oso ikerketa esparru erakargarria izan daitekeela: azken finean, 20 urte daramate hedabideok gertu-gertuko informazioa, hedabide handietan nekez aurki daitekeena, protagonisten beraien ikuspuntutik.

Hori dela eta, lerro hauetan labur-labur saiatuko gara gure egoeraren berri ematen eta ikertzeko lan ildo batzuk proposatzen. Tokiko hedabideek azken urteotan sortutako material guztiak balio handiko ondare historikoa osatzen duela uste dugu, tratamendu dokumental egokia jaso ezean galduz joango

dena. Tratamendu horren nondik norakoak, hala ere, gure irismenetik kanpo geratzen dira, eta horretara dator idatzi hau: horretan behar dugun laguntzaren berri ematera, hain zuzen ere.

Aurrekariak

Duela 20 urte, euskalgintzatik eragindako iraultza txiki bat hasi zen Euskal Herriko panorama komunikatiboan. Pil-pilean zegoen euskara elkarteon mugimendua, euskararen erabilera indartzeko formulen bila hasita, gertukotasunaren garrantziaz jabetu zen: alferrik ziren euskaldunak euren hizkuntza erabiltzera animatzeko mezu guztiak, inguru hurbileko erreferente eta mintzagai nagusiak erdara hutsez jasotzen baldin bazituzten. Informazioaren gizartea gailenduz zihoan ahozko tradizioaren kaltetan, eta mundu zabaleko zein auzoko berri jasotzeko, hedabideak ziren jadanik erreferente nagusia. Nagusia eta, ahaleginak ahalegin, erdaldun hutsak.

Herrian herriko eguneroko bizimodua, gertaerak, pasadizoak, bitxikeriak, aspaldiko kontuak... oso lantzean behin agertzen ziren hedabide nagusietan, eta agertzen zirenean, denak ere erdara hutsean kontatzen ziren. Baldintza horietan, euskaltzaleenak ere erdarara jo behar zuen ezinbestean, hizkuntza horretan jaso eta barneratzen baitzuen errealitatearen isla.

Analisi horren ondorioz, euskararen erabilera bultzatu nahi zuten euskara elkarte askok tokiko hedabideak sortzea erabaki zuten. Hizkuntzaren normalizazioan eragiteko, bai, baina baita tokian tokiko euskaldun komunitateak trinkotzen laguntzeko. Horrela sortu ziren *Arrasate Press*, *...eta kitto!* eta *Ttapi-Ttapa* aldizkariak 1988an, eta dozenaka batzuk ondoko urteetan.

Gaur egun, hogeitau urte geroago, euskarazko tokiko hedabideok sektore garrantzitsua osatzen dute, berezko ezaugarri eta identitate propioak izateaz gain, Euskal Herriko ekosistema komunikatiboaren bereizgarri dena. Azken urteotan egin diren ikerketek argi uzten dutenez, tokikotasunak, eta hasierahasieratik banaketa masiboaren alde egindako apustuak, erreferentzialtasuna eman diete tokiko hedabideei, eta hedabide konbentzionalek nekez lor lezaketen onarpen maila lortu dute gizartean.

Egungo panorama

Hedabide horietako gehienak, haien jatorriaren lekuko, Topagunea Euskara Elkartearen Federazioko bazkideak dira gaur egun. Guztira, 42 hedabidek osatzen dute Federazioaren Hedabide Saila: 35 aldizkarik, bost irratik eta bi telebistak.

Hedabide horiek guztiek bi ezaugarri konpartitzen dituzte: hizkuntza eta tokikotasuna. Gainontzekoan, denetarik aurki daiteke. Izan ere, tokiko errea-

litatetik abiarazitako proiektuak dira guztiak, eta, ondorioz, bakoitza bere esparruko baldintza eta ezaugarrietara moldatu da, milaka koloretako kaleidoskopioa osatuz: papera soilik erabiltzen dutenetatik talde multimedia indartsuak kudeatzen dituztenetara, egunero argitaratzen direnetatik bi hilean behin agertzen direnetara, tabloideak, DIN-A4, DIN A5, koloretan, zuri-beltzez, doakoak, harpidetza bidezkoak, etxez etxe banatzen direnak, kioskoetan hartu beharrekoak, herri bakar batean banatzen direnak, eskualde oso bat hartzen dutenak, borondatezko laguntzaileek egiten dituztenak, erabat profesionalizatuta daudenak, langile bakar batekoak, 20 baino gehiago dituztenak... era guztietako aldaerak eta konbinazioak aurki daitezke haien artean. Interesa duenaren zat, hona zerrenda osoa:

Topagunean federatutako tokiko hedabideak

Komunikabidea	Edizio digitala	Maiztasuna	Herria	Herrialdea
IDATZIZKOAK				
Aikor	www.aikor.com	Hilabetekaria	Txorierri	Bizkaia
Aiurri	www.aiurri.com	hamaboskaria	Beterri-Aitzondo	Gipuzkoa
Aldaize		Bi hilabetekaria	Andoain	Gipuzkoa
Anboto	www.anboto.org	Astekaria	Durangaldea	Bizkaia
Artzape		Hilabetekaria	Getaria	Gipuzkoa
Baleike	www.baleike.com	Hilabetekaria	Zumaia	Gipuzkoa
Barren	www.elgoibarren.net	Astekaria	Elgoibar	Gipuzkoa
Begitu		Hilabetekaria	Arratia	Bizkaia
Berton		Hilabetekaria	Bilbo (Mahatserria)	Bizkaia
Danbolin		Hilabetekaria	Zestoa	Gipuzkoa
Drogeteniturrri		Hilabetekaria	Ermua, Mallabia	Bizkaia
Eta Kitto!	www.etakitto.com	Astekaria	Eibar	Gipuzkoa
Galtzaundi	www.galtzaundi.com	hamaboskaria	Tolosa	Gipuzkoa
Gaztezulo	www.gaztezulo.com	Hilabetekaria	Donostia	Gipuzkoa
Geu	www.geugasteiz.com	Hilabetekaria	Gasteiz	Araba
Asteleheneko Goienkaria	www.goiena.net	Astekaria	Debagoiena	Gipuzkoa
Goienkaria		Astekaria	Debagoiena	Gipuzkoa
Guaixe	www.guaixe.net	Astekaria	Sakana	Nafarroa
Hernaniko Kronika	www.kronika.net	Egunkaria	Hernani	Gipuzkoa
Kalaputxi		Hilabetekaria	Mutriku	Gipuzkoa
Karkara	www.karkara.com	hamaboskaria	Aia, Orio	Gipuzkoa
Mailope		Hilabetekaria	Araitz-Betelu, Larraun, Lekunberri	Nafarroa
Maxixatzen		Astekaria	Azkoitia	Gipuzkoa
Noaua!	www.noaua.com	hamaboskaria	Usurbil	Gipuzkoa
Otamotz	www.otamolz.com	Hilabetekaria	Urretxu-Zumarraga	Gipuzkoa
Pil-pilean	www.plaentxia.com	hamaboskaria	Soraluze	Gipuzkoa
Prest		Hilabetekaria	Deustua	Bizkaia
Pulunpe		Hiru hilabetekaria	Ultzama-Basaburua	Nafarroa
Ttupi-Ttapa	www.ttupi.net	Hamaboskaria	Etxalar	Nafarroa
Txaparro		hamaboskaria	Zarautz	Gipuzkoa
Txintxarri	www.txintxarri.info	Astean birritan	Lasarte-Oria	Gipuzkoa
UK		hamaboskaria	Getxo	Bizkaia
Uztarría	www.uztarría.com	Hilabetekaria	Azpeitia	Gipuzkoa
IRRATIAK				
Anboto irrátia		Irrátia	Durangaldea	Bizkaia
Arrasate irrátia		Irrátia	Debagoiena	Gipuzkoa
Beleixe irrátia	www.beleixe.com	Irrátia	Sakana	Nafarroa
Bilbo Hiria Irrátia	www.bilbohiria.com	Irrátia	Bilbo	Bizkaia
Esan-Erran	www.esanerran.com	Irrátia	Ultzama-Basaburua	Nafarroa
TELEBISTAK				
Goi TB	www.goiena.net	Telebista	Debagoiena	Gipuzkoa
Ttupi-Ttapa TB	www.ttupi.net	Telebista	Baztan eta Bidasoa	Nafarroa

Talde zabala osatzen dute, beraz, eta kontuan hartzeko modukoa: pape-rezko euskarria darabilten hedabideak soilik kontuan hartuta, **135.000 etxetara** iristen dira, eta **urtean 4.000.000 orri** ekoizten dituzte.

Ahalegin handiak izan dira urte hauetan guztietan kopuru horietara iristeko, eta gaur egun ere azpimarratzekoa da hedabideon atzean dauden elkarteek eguneroko jardunari eutsi ahal izateko egiten duten ahalegina. Hartzailengana puntual iristea da lehentasun nagusia euskarazko tokiko hedabideentzat eta, lehentasun horri eutsi ahal izateko, sarri baztertu behar izaten dira bestelako medio batzuetan berebiziko garrantzia duten bestelako irizpideak.

Izan ere, ekonomiarekin lotutako beste bi ezaugarri komun aurki ditzakegu mintzagai ditugun hedabide hauen artean: irabazi asmorik gabeko erakundeek kudeatzen dituzte. Bokazio publikoa dute erakundeok, eta jasotzen dituzten diru-sarrerara guztiak zerbitzuaren hobekuntzan berrinbertitzen dituzte.

Esan beharra dago, dena den, diru-sarrerara horiek urri samarrak izaten direla gehienetan. Urritasun horrek, aipatu dugun moduan, lehentasun zerrenda zurrun bati jarraitu behar izatea dakar, eguneroko jarduna, hedabidea aurrera ateratzea alegia, lehenengo postuan dagoela. Hortik beherako guztia, berriz, bigarren edo hirugarren planoan geratzen da, beti ere dagoen aurrekontuaren arabera.

Gauzak horrela, ekoizten den informazioaren tratamendu dokumentala, batez ere eskatzen duen lan zama eta berehalako atarramentu eza direla medio, azken-azken postuetan dago lehentasunen zerrenda horretan.

Horrek, hala ere, ez du esan nahi beharrik ikusten ez denik. Saiakerak ere egin izan dira argazkiak artxibatzeko eta elkarbanatzeko sistema bateratua sortzeko, baina zailtasun teknikoak batetik, eta sistema elikatze behar den etengabeko lanak, gainditu egin gaitu.

Kezka, hala ere, hortxe dago, eta ez soilik irudien inguruan. Berez, 42 hedabidek, edozein direla ere, duela 20 urtetik ekoiztutako material guztia behar bezala artxibatu gabe ez egotea galera larritzat jo daiteke.

Euskarazko tokiko hedabideon kasuan, gainera, are larriagoa da galera hori, euren berezko ezaugarriak direla eta:

- Gertu-gertuko informazioa lantzen dute, herrikoa edo eskualdekoa, sarri beste inon islatzen ez dena. Tokiko gertaerak, kezkak, pertsonaia ezagunak eta abarrak hedabide horietan baino ez dira agertzen.
- Gertu-gertuko tratamendua du informazio horrek, gertaeren protagonisten ikuspuntutik jasota dago.
- Hizkuntza aldetik ere, kasu askotan bertako euskara erabiltzen da hedabideotan, eremu handiagokoetan ez bezala.

Denborarekin, beraz, balio dokumental, historiko eta soziolinguistiko handiko fondoa osatzen ari da, alferrik gal ez dadin tratamendu dokumental egokia behar duena. Uste dugu tokiko hedabideen esparruan ikerketa lerro emankorra egon daitekeela zabalik gaian gu baino jantziago daudenentzat. Jarraian doaz ikerketa lerro horren gakoetako batzuk.

Helburuak

Tokiko hedabideen tratamendu dokumentalak bi eratako helburuak bete beharko lituzke gutxienez:

- **Barrura begirakoa:** argitaratutako informazio guztiaren fondo dokumentala tresna ezin hobe litzateke hedabide bakoitzaren eskaintza hobetu ahal izateko: herriko jendearen biografiak, gertaeren kronologiak, anekdotarioak eta abarrak sortzeko ezinbestekoa da hemeroteka ondo antolatuta edukitzea. Horrek, gainera, hemerotekaren ustiapen komertziala ere egiteko aukera eman lezake.
- **Kanpora begirakoa:** esan bezala, hedabideok argitaratutako fondoek beste inon jasota ez dagoen informazioa biltzen dute, eta zentzu horretan, oso material interesgarria dira tokiko historialarentzat, bai eta euskalkien ikerketan diharduten hizkuntzalarientzat. Fondoek tratamenduak halakoen lana erraztea ere izan beharko luke helburu nagusien artean.

Zailtasunak

Tratamendu hori egiteko, esan bezala, saiakeraren bat edo beste egon izan da orain arte, tamalez aurrera atera ezinik geratu dena. Besteak beste, honelako zailtasunak aurkitu izan ditugu saiakera horietan:

- **Ugaritasuna:** 42 hedabide oso ezberdin eta erabat autonomorekin ari gara lanean. Ugaritasun hori, gero aipatuko dugun aniztasuna bezalaxe, balio gisa hartzen dugu, autonomian eta behetik gorako eskemetan sinesten dugulako. Aldi berean, hala ere, ukazina da ugaritasun horrek zailtasunak sortzen dituela horrenbeste borondate ezberdin batzen saiatzeko orduan.
- **Aniztasuna:** Esan dugun bezala, erabat autonomoak dira mintzagai ditugun hedabideak, eta haien artean era guztietako tamainak, antolakuntza motak, maiztasunak, euskarriak eta abarrak aurki daitezke. Aniztasun hori, gainera, gure balioetako bat da, eta beraz ezin zaio uko egin. Honek, aurrekoak bezala, egundoko aberastasuna ematen digu, baina zailtasunak ere sortzen ditu antolakuntza zein teknika alorretan.
- **Baliabide eskasia,** eta, harekin lotuta, **lehentasun zerrenda.** Lehenengo eta behin hedabidea bera atera behar da aurrera, eta beste guztia bigarren mailakoa da.

Aukerak

Baina zailtasunak ez ezik, aukerak edo ‘erraztasunak’ ere baditugu alor honetan. Nagusiena, hedabideok sortzeko euskarrian aurkituko dugu: zorionez,

edo tamalez, tokiko hedabide guztiak berri samarrak dira, eta gehienak behintzat formatu digitalean sortu dira hasiera-hasieratik. Hasierako zenbaki batzuen euskarri digitalak honezkero galduta egongo badira ere, gehien-gehienak eskuragarri egon daitezke oraindik, eta horrek lan izugarria aurreztu ahal digu eduki zaharren tratamenduan. Euskarri digitalik ez dagoen kasuetan ere, papezkoa topatzea erraza da.

Erronka

Hortxe beraz, erronka. Federazioan prest gaude euskarazko tokiko aldizkarien tratamendu dokumentala lantzen hasteko baina, esperientziak hala erakutsita, esparru horretan gu baino jantziago daudenen laguntza behar dugu lana behar bezala burutzeko: Zentzuzkoa da tokiko hedabideen balio dokumentalaren inguruko kezka? Zer artxibatu behar dugu, eta nola? Nola bermatu balizko fondo horren barrura zein kanpora begirako erabilgarritasuna? Geuk bakarrik egiteko moduko lana da ala beste eragile batzuen inplikazioa ere bilatu beharko genuke? Zeintzuk izan daitezke balizko beste eragile horiek? Beste leku batzuetan nola erantzun zaio kezka honi?

Baten batek erantzunak emateko (edo bilatzeko) modua izanez gero, entzuteko prest aurkituko gaitu.